

Indledning

AF RUTH EMERЕК,
KENNETH REINICKE
OG KAREN SJØRUP

I slutningen af maj 2010 barslede Lønkommissionen med sin længe ventede redegørelse. Allerede dagen før offentliggørelsen udtalte finansminister Claus Hjort Frederiksen, at 'nu behøver vi ikke at tale om det mere'. Det han mente var, at vi ikke længere behøvede at tale om ulige løn til kvinder og mænd, for redegørelsen ville vise, at forskellen, hvis den overhovedet eksisterede, var minimal. Det gjorde den nu ikke, den viste tværtimod tydeligt, at mænd i gennemsnit får en højere timeløn end kvinder.

Vi har i dette temanummer af *Kvinder, Køn & Forskning* brugt Lønkommissionen som anledning til at sætte fokus på en række forhold, der vedrører kvinders og mænds forskellige vilkår på arbejdsmarkedet. Det, som Lønkommissionen ikke kunne eller måske snarere ikke ville sætte fokus på, var den forskellige værdisættelse af kvinders og mænds arbejde og dermed også den manglende implementering af anden halvdel af Ligelønsloven, der fordrer lige løn for ar-

bejde af samme værdi. Og når Claus Hjort Frederiksen mente, at emnet ligeløn var udebatteret, skyldtes det, at redegørelsen fra Lønkommissionen viste, at man stort set ikke kan finde ulige løn for samme arbejde i Danmark. Lønkommissionen påpegede, at ulige løn for det samme arbejde udgjorde under en pct. og at man også kunne finde job hvor kvinderne tjener mest, f.eks. dagplejere.

Det, at kvinder trods deres flid og landvindinger i uddannelse, næsten ikke har formået at påvirke den lønmæssige bruttoforskel mellem kvinders og mænds arbejde på ca. 20 pct. er jo en ganske anden sag. Denne forskel udtrykker netop det faktum, at kvinder og mænd sjældent arbejder med præcis samme arbejde, og at de fag, hvor der arbejder mange kvinder, er ringere lønnet, end de fag, hvor der arbejder mange mænd.

Modellerne bag Lønkommissionens arbejde viser en *sammenhæng* mellem på den ene side de to køns fordeling på bl.a. uddannelse, brancher og arbejdsfunktioner og på den anden side lønforskellene mellem kvinder og mænd, men på baggrund af modellerne kan man ikke sige om uligelønnen skyldes kønsarbejdsdelingen – eller om kønsarbejdsdelingen skyldes uligelønnen. Modellerne indeholder kort sagt *ikke* en kausalitet.

Det har en række fortolkere senere glemt, når de har 'forklaret' uligelønnen med kønsarbejdsdelingen, og erklæret, at kønsarbejdsdelingen forklarer størstedelen af uligelønnen. Det er så samtidig underforstået, at det er rimeligt at værdisætte job, hvor kvinderne dominerer i antal, lavere end job, hvor mændene dominerer i antal. Nogle forskere har endog forvirret begreberne ved teknisk at kalde denne forskel en 'forklaret' forskel og dermed bibragt offentligheden en forestilling om, at denne forskel er retfærdig eller lovmedholdelig. Men det er den jo ikke, hvis det handler om, at man systematisk værdisætter kvinde- og mandearbejde forskelligt.

Men det er heller ikke lige til at sætte værdi på den samme akse, når det drejer sig om væsentligt forskelligt arbejde. Det gælder, hvis man lægger uddannelseslængde til grund for vurderingen af den relative værdi af arbejdet. F.eks. tjener kvinder med mellemlange videregående uddannelser inden for omsorgsfag ned til en halv gang mindre end mænd med en mellemlang videregående uddannelse inden for tekniske fag. Og arbejde, som udføres udendørs, belønnes højere end arbejde, der udføres inden døre, rengøring uden døre betragtes således som mere belastende end rengøring, der udføres inden døre. Uanset om omsorgsarbejderen må cykle i al slags vejr fra borger til borger, så betragtes dette som indendørsarbejde og den ulempe og risiko, der måtte være ved trafik i al slags vejr og bestigning af mange trapper, værdisættes ikke.

Ikke desto mindre er der det fælles træk, at kvinders uddannelse værdisættes lavere end mænds, kvinders arbejdsvilkår betragtes som lettere end mænds og derfor også af lavere værdi, kvinders arbejdsmiljø betragtes som mindre belastende end mænds etc. Derfor kan man også med udgangspunkt i Lønkommissionens redegørelse fastslå, at kvinders arbejde især inden for en række fag i sundhed, socialt arbejde og pædagogisk arbejde værdisættes lavere end mænds arbejde inden for fag på samme uddannelsesniveau, især inden for teknisk arbejde.

Man kunne undre sig over, at det lå finansministeren så meget på sinde at aflive myten om ulige løn allerede dagen før redegørelsen fra Lønkommissionen forelå, hvis det ikke var fordi regeringen netop i samme uge (d. 22. maj) offentliggjorde sin nye genopretningsplan for at rette op på den danske økonomiske krise, og at denne samtidig implicerede, at der skulle skæres yderligere i de offentlige udgifter, hvoraf omsorgsudgifterne udgør en væsentlig del. Hvis man havde anerkendt, sådan som Lønkommissionens redegørelse viste, at ansatte inden for de store kvindefag i det offentlige tjener væsentligt mindre end ansat-

te i de typiske mandefag, ville det svare til, at man måtte acceptere et lønkrav, som ville true de planlagte besparelser i genopretningsplanen.

Det er klart, at ingen havde forestillet sig, at kvinderne blot ville blive tildelt de 20 pct. lønefterslæb 'over night', men ikke desto mindre havde man kunnet forvente, at man ville have kunnet indføre en reguleringsmekanisme, som over et par overenskomstperioder, ville have udlignet forskellen.

Der henstår således stadig det problem, at regeringen ikke har implementeret eller i sinde at indføre mekanismer for at implementere anden halvdel af ligelønsloven, men derimod mener, at man har gjort sit med den halve.

Som de norske forskere Skejje og Teigen (2003) engang har skrevet, så ender ligestillingspolitiske initiativer ofte på et sidespor som en indsats, der må udskydes til bedre tider, når andre og vigtigere ting presser sig på. Ligesom familievenlige politikker i virksomheder også går bedst i opgangstider og hyppigt bliver glemt, når det går virksomheden mindre godt.

Udgangspunktet for nedsættelsen af Lønkommissionen var strejkerne blandt So-Su-grupperne og Sundhedskartellers medlemmer i forbindelse med overenskomstforhandlingerne i foråret 2008. Dengang strejkede man for mere løn til disse grupper og kædede samtidig dette sammen med køn. Man agiterede for 'flere varme hænder' og for at få en ligelønskommission nedsat, som skulle undersøge kvinders lønefterslæb i lighed med den kommission, som var nedsat i Norge nogle år før. Regeringen var ikke interesseret i en Ligelønskommission, men parterne blev efter længere tids uenighed enige om at nedsætte en kommission, som skulle kulegrave løn og ledelsesforhold i den offentlige sektor, således at man fik slået to fluer med et smæk og på én gang fik lagt låg på ligelønsproblematikken og fik åbnet op for et 'serviceeftersyn' af den offentlige sektor.

Ligeløn blev derfor blot ét blandt andre temaer i Lønkommissionens arbejde og derfor er det også bemærkelsesværdigt, at Claus Hjort Frederiksen afviste hele kommissionens arbejde med henvisning til, at vi ikke længere behøvede snakke mere om ulige løn.

Forfatterne til artiklerne i dette temanummer har på forskellig vis forholdt sig til en række af de problemstillinger, som Lønkommissionen også beskæftigede sig med.

Kenneth Reinicke tager i sin artikel, "*Man kan da ikke sidde rundt om et bord og diskutere løntillæg*" – ligeløn, kultur og åbenhed, afsæt i en kritik af de dominerende makroorienterede tilgange til ligelønsdebatten, herunder Lønkommissionens manglende fokus på forhandlingskultur. Med udgangspunkt i Ny Løn i den offentlige sektor stilles spørgsmålet, om der kan udvikle sig betydelige kønsmæssige skævheder i det nye lønsystem, hvis der sker en markant forøgelse af udmøntningen af lokale lønmidler.

Hanne Marlene Dahl har i sin artikel *Nye styringsformer og anerkendelseskamp – den vrede hjemmehjælper?* sat fokus på strejkerne og SoSuernes selvforståelse i denne sammenhæng. Med udgangspunkt i både en top down og en bottom up approach analyseres de nye krav om synlighed og værdsættelse af omsorgen, og der spørges til, om der kun findes de protesterende, vrede hjemmehjælper – eller om der også eksisterer andre positioner.

Trine P. Larsen diskuterer i artiklen *Familie-arbejdslivspolitikker fra et ligestillingsperspektiv – Det 'glemte' sociale ansvar i de danske CSR-initiativer*, hvordan virksomhedernes sociale ansvar (CSR) i form af forbedringer af lønmodtageres livskvalitet, miljøvenlige produkter og en bæredygtig økonomi er kommet mere i fokus hos den enkelte virksomhed og de nationale regeringer. Hun diskuterer, hvordan initiativerne er relativt tavse omkring kønsmæssig ligestilling og familie- arbejdslivsproblematikken, idet de i stedet fokuserer på emner

såsom de arbejdsløse, beskæftigelses- og social politik.

Lise Lotte Hansen argumenterer i sin artikel *Køn & kærlighed i 3F – nye perspektiver på ligestilling i fagbevægelsen* for nødvendigheden af at begrebsliggøre køn som skabt, genskabt og forandret gennem kærlighed. Hun viser, hvordan kærlighedsperspektivet, dog ikke det fysiske og romantiske, kan fjerne noget af trætheden ved ligestillingsdiskussionerne og give mulighed for at se køn som en ressource og lighed i deltagelse som noget positivt for alle.

Helle Stenum skriver i artiklen *Au pair-strategier i danske familier – privat husarbejder eller maternalistisk mikrostyring*, at au pair-ordningen i Danmark i dag fungerer som et migrant-husarbejder program, der er organiseret som en kulturel udvekslingsordning, og er en af de meget få muligheder, der i dag er for ikke-EU borgeres arbejdsindvandring til Danmark. Det fremhæves, at det er migrationsregimet eller migrationsreguleringen, der som styringsmæssig ramme muliggør fremvæksten af et usynligt, legalt, ikke-ankendt privat arbejdsmarked for betalt hus- og omsorgsarbejde.

Carol Bacchi giver i sin specielt inviterede artikel et metodisk bud på hvordan man kan lave policy-analyse med mainstreamingsanalyse som eksempel. Carol Bacchi præsenterer sin WPR-tilgang (What's the Problem Represented to be) og bruger den til at analysere gender mainstreaming i Irland (baseret på den irske ligestillingsenheds håndbog) og Holland (baseret på forskeres fortolkning af mainstreaming). Hun viser her forskellene på de to landes tilgange. Carol Bacchis artikel er en forkortet udgave af hendes forelæsning ved CKMM's opstartskonference i 2009, og vi har anmodet om hendes bidrag, fordi det giver en god illustration af hendes metodiske tilgang.

Inge Henningsen problematiserer i sit essay *Man må yde for man kan nyde – men ikke når det gælder skat. En ligestillingsvurdering af Skattereformen* hvordan regeringen og Dansk Folkepartis skattepakke fra 2009 har en skæv social profil, fordi den giver de største skattelettelser til mændene, mens det forventes, at det er kvinderne, der leverer det meste af det ekstra arbejde. Derudover viser hun, at der er mange flere skævvridende elementer end den overordnede forskel i økonomisk gevinst.

Derefter følger en række boganmeldelser og til slut bringes information fra Foreningen for Kønsforskning.

Illustrationerne på dette nummer kommer fra to forskellige kunstneriske projekter. Illustrationerne inde i nummeret er af kunstnerne Sabine Gruhn og Noëmi Lakmaier, som bor og arbejder i London. De har lavet "Working Moments", hvor de samarbejdede om en performance, der fandt sted hos flere forskellige kunstinstitutioner i London i løbet af 2009. Gruhn og Lakmaier ønskede at undersøge kunstens kontormiljøer for at pege på individets professionelle identitet i et rum, hvor personers karrieredrømme blandes med magtforhold på arbejdspladsen og de understrømme af usikkerhed og hård konkurrence, som findes på kontorerne i kunstens administrative organisation.

For- og bagsidebillederne kommer fra serien "Utydelige tegninger" af den danske kunstnerduo Bersang og Saugmann. De mennesketomme interiørs kommer fra danske folkeskoler, som både fungerer som arbejdspladser og danner ramme om flere års identitetsskabelse i mange menneskers liv.

LITTERATUR

- Skeije, Hege og Mari Teigen (2003): *Menn i mellom. Mannsdominans og likestillingspolitikk*. Oslo, Gyldendal Akademisk